

TÜRKİYE-YUNANİSTAN GERİLİMİNDE KÖRFEZ ÜLKELERİ

KÜBRA MURİÇ

Araştırmacı

“

Arap Ayaklanmaları sürecinde bir tarafta hem Ankara hem de Atina ile iyi ilişkiler içerisinde olan Katar, Umman ve Kuveyt yer alırken diğer tarafta Suudi Arabistan liderliğinde Doğu Akdeniz’de Yunan politikalarını destekleyen ve farklı sebeplerden ötürü Türkiye ile gergin ilişkilere sahip olan Bahreyn ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) yer almıştır.

”

A BD’nin Ortadoğu genelinde etkisinin azalmasıyla birlikte körüklenen Ortadoğu’daki rekabet, Körfez ülkeleri için yeni müttefik arayışında önemli rol oynamıştır. Bu rekabetin en çok hissedildiği alanlardan biri de hiç kuşkusuz Doğu Akdeniz olmuştur. Doğu Akdeniz ve Ege Denizi’nde artarak şiddetlenen Türk-Yunan gerilimine karşı Körfez ülkeleri söz konusu ülkelerle yaptıkları anlaşmalar ve iş birlikleriyle bu gerilimin bir parçası olmuşlardır. 2017 Katar krizinin çözülmesinin

ardından Körfez İşbirliği Ülkeleri (KİK) hem kendi aralarında normalleşme sürecini başlatmış hem de Türkiye ile ilişkilerini geliştirmişlerdir. Bu ülkeler aynı zamanda Yunanistan ile de ilişkilerini belli düzleme oturtmuşlardır. Türk-Yunan rekabetinin Körfez boyutunu ele alan bu çalışma, Körfez ülkelerinin Türk-Yunan gerilimindeki pozisyonlarını değerlendirmeyi ve

bu geriliminin Körfez ülkelerinin ilişkilerine yansımalarını açıklamayı amaçlamaktadır.

KÖRFEZ ÜLKELERİNİN TÜRKİYE VE YUNANISTAN İLİŞKİLERİNE YAKLAŞIMI

Tarihsel olarak bakıldığında Türkiye ve Yunanistan'ın uzun yıllardır süregelen rekabeti birçok kez krizle

sonuçlanmış ve 2022 ilkbaharından itibaren yaşanan gelişmeler yeni bir gerilimin kapısını aralamıştır. Doğu Akdeniz ve Ege Denizi kaynaklı anlaşmazlıklar nedeniyle sürekli ihtilafa düşen bu iki ülke hem kendi haklılıkları konusunda kamuoyundan destek almak hem de askeri, ekonomik ve diplomatik güçlerini pekiştirmek adına dünyanın farklı yerlerinde ittifaklar

kurmuşlardır. Bu süreçte özellikle Doğu Akdeniz meselesine ve söz konusu krize ilgi gösteren bölgelerden birinin Körfez olduğu söylenebilir. Aslında Körfez ülkelerinin Türk-Yunan gerilimine taraf olma durumlarını 1970'li yıllara kadar götürmek de mümkündür. 20 Kasım 1975 tarihinde Körfez ülkelerinin neredeyse tamamı Yunanistan ve Kıbrıs Rumları destekli, Kıbrıs hükümetinin egemenliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne bütün devletlerin saygı duyması ve dışarıdan Kıbrıs'a müdahalede bulunulmamasını tavsiye eden Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 3395 sayılı kararı için olumlu oy kullanmıştır. Söz konusu ülkelerin Türkiye'nin argümanlarına karşı çıkmalarının ardından Yunanistan'ın başta Suudi Arabistan olmak üzere diğer KİK ülkeleriyle iyi ilişkiler kurduğu gözlemlenmiştir.

Arap Ayaklanmaları'nı takip eden süreçte yaşanan gelişmeler hem Türkiye hem de Yunanistan için Körfez ülkeleriyle yeni ilişkilerin kurulmasını sağlamıştır. Birçok konuda ihtilafa düşen bu iki ülkeyle yapılan bireysel iş birlikleri KİK adı altında tek bir politika yürütülmesini engellemiş ve oluşturulan yeni ittifaklar KİK ülkelerinin kendi aralarındaki var olan anlaşmazlıklarını daha da körüklemiştir. İş birlikleri neticesinde Türk-Yunan rekabetinin KİK'e sıçramasının doğal bir sonucu olarak KİK ülkeleri iki bloka ayrılmıştır. Arap Ayaklanmaları sürecinde bir tarafta hem Ankara hem de Atina ile iyi ilişkiler içerisinde olan Katar, Umman ve Kuveyt yer alırken diğer tarafta Suudi Arabistan liderliğinde Doğu Akdeniz'de Yunan politikalarını destekleyen ve farklı sebeplerden

lerden ötürü Türkiye ile gergin ilişkilere sahip olan Bahreyn ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) yer almıştır. Bu ilişki biçimi özellikle son dönemde başlatılan Türkiye ile bazı KİK ülkeleri arasındaki normalleşme sürecine kadar devam etmiştir.

Türkiye ve Suudi Arabistan arasında Arap Ayaklanmaları sonrasında yaşanan gelişmeler, Riyad yönetiminin bugünkü Yunanistan ve Doğu Akdeniz politikasını belirlemede önemli bir etken olmuştur. Suudi Arabistan'ın 2013 yılında Mısır'da gerçekleşen ve Müslüman Kardeşler destekli hükümeti deviren darbeye destek vermesi, 2017 Katar krizinde Türk üslerinin kapatılmasına yönelik talepleri ve 2018'de gerçekleşen Cemal Kaşıkçı cinayeti Ankara ile ilişkilerini bir hayli germiştir. Ankara ile yaşanan gerilimlerin ortasında Riyad yönetimi bölgesel gelişmelerde karşılıklı çıkarları geliştirmek adına hem Yunanistan hem de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) hükümetiyle mevcut ilişkilerini güçlendirmeyi amaçlamıştır. Ocak 2020'de GKRY Dışişleri Bakanı Nikos Christodoulides ile bir araya gelen Suudi Arabistan Veliaht Prensi Muhammed bin Selman

GKRY'ye Doğu Akdeniz'de ihtiyaç duyduğu tüm desteği sunmaya hazır olduklarına dair söz vermiş ve Ankara'nın Doğu Akdeniz konusundaki yaklaşımını kınamıştır. Şubat 2021'de Yunanistan, GKRY, Mısır, Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn'in katılımlarıyla gerçekleşen "Dostluk Forumu"nda Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias, Atina'nın, Doğu Akdeniz, Körfez, Balkanlar ve diğer Avrupa ülkeleri arasında bir köprü olmayı hedeflediğini belirtmiştir. Bu inisiyatifin "bir savunma birliği" olmadığını öne sürülse de hemen akabinde Girit'de yapılan Yunan-Suudi ortak tatbikatı Türkiye'nin tepkisini çekmiştir.

“Türkiye-Yunanistan denkleminde, Körfez'in diğer blokunda ise her iki ülkeyle iyi ilişkiler içerisinde olan Katar, Umman ve Kuveyt yer almakta ve söz konusu ülkeler bu denkleminde denge politikası yürütmektedir. Bu noktada Umman ve Kuveyt'e nazaran Türkiye ile stratejik ortaklık bakımından Katar'a aynı parantez açmak gerekmektedir.”

BAE ve Bahreyn için de bu süreç Suudi Arabistan'a benzer şekilde ilerlemiştir. Türkiye'nin Arap Ayaklanmaları sürecinde reform taleplerine ve halk hareketlerine olan desteği, BAE ve Bahreyn'in tepkisine yol açmış ve BAE, Türkiye karşılığında KİK'in en uçtaki üyesi hâline gelmiştir. 2013 yılında Mısır'da gerçekleşen darbenin ardından bölgedeki nüfuzunu arttıran BAE, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de hareket alanını kısıtlamak adına Yunanistan ve GKRY ile ilişkileri güçlendirmiştir. 2020 yılında Girit Yunan-BAE ortak tatbikatı yapılmış ve Yunanistan Başbakanı Kyriakos Miçotakis'in BAE ziyareti sırasında, iki ülkeden herhangi birinin toprak egemenliğinin tehdit görmesi durumunda, diğerinin yardımda bulunması maddesini de içeren bir savunma iş birliği anlaşması imzalanmıştır. Yunanistan'ın İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana benzer bir anlaşma imzalamadığını belirten Yunan Kathimerini gazetesi, söz konusu iki ülkenin mümkün olduğu kadar birbirinin güvenliğine ve egemenliğine katkıda bulunma yükümlülüğü altına girdiklerini ve anlaşmanın her ne kadar üçüncü bir ülkeye karşı olmadığını vurgulasa da Türkiye'nin düşünülerek imzalandığını iddia etmiştir.

Türkiye-Yunanistan denkleminde, Körfez'in diğer blokunda ise her iki ülkeyle iyi ilişkiler içerisinde olan Katar, Umman ve Kuveyt yer almakta ve söz konusu ülkeler bu denklemde denge politikası yürütmektedir. Bu noktada Umman ve Kuveyt'e nazaran Türkiye ile stratejik ortaklık bakımından Katar'a ayrı parantez açmak gerekmektedir. Arap Ayaklanmaları süreci sonrası benzer bölgesel poli-

tikalar sonucu ortaya çıkan Türkiye-Katar ortaklığının zaman içerisinde çeşitli alanlara yayılan iş birlikleri sonucu bir ittifaka dönüştüğünü söylemek mümkündür. Bu müttefiklik durumunun zaman içerisinde birçok krizde test edildiği ve güçlenerek büyüdüğü söylenebilir. Örneğin 15 Temmuz darbe girişiminde, Rus uçağının düşürülmesi ve Rahip Andrew Brunson krizlerinde Türkiye'ye olan desteğiyle Katar, iyi bir ortak olduğunu kanıtlamıştır. Aynı şekilde 2017 Katar krizinde Türkiye'nin testten başarılı bir şekilde geçmesi ilişkilerin güçlendirilmesi ve derinleştirilmesi anlamında önemli gelişme olmuştur. Tarafların zor günlerinde birbirlerine destek olması aslında ortaklığın sağlam bir zemine oturduğuna işaret etmektedir. Ortaklığın test edilmesi adına diğer önemli gelişme de Doğu Akdeniz'de yaşanmıştır. 5 Nisan 2017'de Exxon Mobil ve Katar Petrolleri konsorsiyumu Kıbrıs'ın güneybatısında bulunan 10 numaralı parselde doğal gaz aramak için GKRY ile anlaşmıştır. Türk yetkililer tarafından üzücü ve şaşkınlık verici olarak nitelendirilen bu gelişme sonrasında Kasım 2018'de konsorsiyum tarafından başlatılan sondaj çalışmalarına ilişkin yapılan açıklamalarda sadece Exxon Mobil'in adının yer alması dikkat çekmiştir. Ankara'nın bu süreçte Doha'ya sert çıkmaması arama faaliyetlerinde operatörün Exxon Mobil olması, konsorsiyumun bir parçası olmasına rağmen Katar Petrollerinin kendi gemilerini söz konusu parselde göndermemesi, ruhsatı alınan 10 numaralı parselin Türkiye'nin Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına (TPAO) ruhsat verdiği

alanlarla çakışmaması gibi nedenlere bağlanabilir. Nitekim bu olay Türkiye-Katar ilişkilerini zedeleyecek olay olarak kayda geçmemiştir.

Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn'in Katar ile ilişkilerini normalleştirilmesi, 2017 krizinde Katar'a destek vermesi sebebiyle artan Türkiye karşılığının en önemli nedenlerinden birini ortadan kaldırmıştır.

SON TÜRKİYE-YUNANİSTAN ANLAŞMAZLIKLARINDA KÖRFEZ'İN ZOR KONUMU

2022 yılının başlarında Körfez ülkelerinin kendi aralarındaki problemleri çözmeye başlaması ve ilişkilerini derinleştirme çabaları Türkiye'nin söz konusu ülkelere yeniden diyaloguna önyak olmuştur. Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn'in Katar ile ilişkilerini normalleştirilmesi, 2017 krizinde Katar'a destek vermesi sebebiyle artan Türkiye karşılığının en önemli nedenlerinden birini ortadan kaldırmıştır. Bununla birlikte Joe Biden'ın ABD Başkanı seçilmesinin ardından Körfez'in güvenliği bağlamında ABD'ye duyulan güvenin azalması sonucu Washington etkisinden daha uzak bu yeni dönemle birlikte Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn'in bölgedeki güçlerle buzları eritmek ve ilişkilerini geliştirme çabasında olduğu görülmüştür. Şubat 2022'de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın BAE ziyareti sırasında askerî, ticarî, kültürel, sağlık, bilim ve eğitim alanlarında kapsayıcı

anlaşmaların yapılması, ikili ilişkilerin stratejik seviyeye çıkarılabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Aynı şekilde Nisan 2022’de Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Suudi Arabistan ziyaretinin ardından Hazine’de Suudi Arabistan Veliaht Prensi Muhammed bin Selman’ın Türkiye’ye gerçekleştirdiği ziyaret sonrasında siyasi, askerî, ekonomik, güvenlik, yatırım ve turizm gibi birçok konuda ilişkilerin güçlendirileceği açıklanmıştır. Bahreyn Kralı Hamad bin İsa el-Halife ise Türkiye ile ilişkilerin ileri düzeyde olduğunu ve iş birliğinin geliştiğini ifade etmiştir.

Ankara-Riyad ve Ankara-Abu Dabi hattında gerilim eskiye nazaran azalmış olsa da hem Suudi Arabistan hem de BAE Yunanistan ile askerî ve güvenlik anlaşmaları imzalamış ve ilişkilerin stratejik ortaklığa evrilmesini onaylamıştır. Bu durum olası Türk-Yunan çatışmalarında bu ülkelerin pozisyonlarına ilişkin soru işaretleri ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye ile ilişkilerinde normalleşme sürecine giren Suudi Arabistan ve BAE aynı zamanda Yunanistan ile ilişkilerini stratejik ortaklığa dönüştürme adımları atmıştır. Temmuz 2022’de Veliaht Prens Muhammed bin Selman Kaşıkçı cinayeti sonrasında Avrupa’ya ilk seyahatini Yunanistan’a gerçekleştirmiş ve Suudi Arabistan-Yunanistan Stratejik Ortaklık Kon-

seyinin kurulmasına ilişkin bir mutabakat metnini imzalamıştır. Ağustos 2022’de ise BAE Devlet Başkanı Şeyh Muhammed bin Zayed el-Nahyan ve Yunanistan Başbakanı Miçotakis bir araya gelmiş ve bu ikili stratejik ortaklık ve iş birliği görüşmesi gerçekleştirmiştir. Türkiye ve Yunanistan ile ilişkilerini belli düzleme sokan söz konusu KİK ülkeleri için son dönemde yeniden baş gösteren Türk-Yunan krizine yönelik tutumlarının ne yönde olacağı bu nedenle merak konusudur. Bu minvalde Ankara-Riyad ve Ankara-Abu Dabi hattında gerilim eskiye nazaran azalmış olsa da hem Suudi Arabistan hem de BAE Yunanistan ile askerî ve güvenlik anlaşmaları imzalamış ve ilişkilerin stratejik ortaklığa evrilmesini onaylamıştır. Bu durum olası Türk-Yunan çatışmalarında bu ülkelerin pozisyonlarına ilişkin soru işaretleri ortaya çıkarmaktadır.

“

Türkiye ve Katar arasında yapılan anlaşma gereğince Katar Hava Kuvvetlerine bağlı 36 jet ve 250 askerî personelin, Genelkurmay Başkanlığı tarafından belirlenecek Türkiye'deki askerî üslerde konuşlanacağı duyurulmuştur. Buradaki en kritik nokta ise anlaşmayla Yunanistan'ın da elinde bulunan Katar Hava Kuvvetlerine ait Rafale savaş uçaklarının Türkiye'ye gelecek olmasıdır.

”

Bu durum Türkiye ile 2015'ten bu yana stratejik ortaklığı bulunan Katar için de geçerlidir. Nitekim Katar, Yunanistan ile iyi ilişkilere sahip olmasına rağmen Türk-Yu-

nan geriliminin had safhaya ulaştığı son dönemde Türkiye'ye olan desteğini sürdürceğine yönelik sinyaller vermiştir.

Geçtiğimiz günlerde Türkiye ve Katar arasında yapılan anlaşma gereğince Katar Hava Kuvvetlerine bağlı 36 jet ve 250 askerî personelin, Genelkurmay Başkanlığı tarafından belirlenecek Türkiye'deki askerî üslerde konuşlanacağı duyurulmuştur. Buradaki en kritik nokta ise anlaşmayla Yunanistan'ın da elinde bulunan Katar Hava Kuvvetlerine ait Rafale savaş uçaklarının Türkiye'ye gelecek olmasıdır. 2021 yılının başında Yunanistan, Fransa ile Rafale savaş uçaklarının alımı için bir anlaşma imzalamış ve Yunanistan Başbakanı Miçotakis, Atina'nın Fransa'dan temin edeceği Rafale tipi savaş uçağı sa-

yısının 18'den 24'e çıkarılacağını duyurmuştur. Uzmanlar, bu anlaşmanın Yunanistan'ın satın aldığı Rafale uçaklarına karşı Türkiye'nin gereken taktikleri geliştirmesi adına önemli bir adım olduğunu ve olası bir çatışmada karşı tarafın bir hamle yapmadan önce düşünmesini sağlayacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla bu anlaşmanın Türkiye için önemli bir kazanım olduğu söylenebilir. Sonuç olarak, Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'de ısınan suların uzun aradan sonra serinleyen Körfez sularını tekrardan ısıtıp ısıtmayacağı meçhul olmakla birlikte özellikle geçmişte Türkiye ile sorunlu ilişkilere sahip ülkelerin bu krizdeki muhtemel tavırları merak konusu olmaktadır. Yunanistan ile güçlü ilişkileri bulunan Abu Dabi ve Riyad'ın pozisyonları ise oldukça hassas durumdadır. ■